

Przedwiośnie jako powieść polityczna

„Przedwiośnie” jest jedną z najważniejszych powieści politycznych polskiego Dwudziestolecia. Do tego nurtu zalicza się również np. proza Juliusza Kadena-Bandrowskiego czy „Romans Teresy Hennert” Zofii Nałkowskiej. Jak zaznacza Jerzy Kwiatkowski, „Przedwiośnie” wyróżnia się jednak połączeniem polityki z problematyką narodową, która ma istotne znaczenie w całej twórczości Stefana Żeromskiego. Pisarz konstruuje polityczną warstwę powieści na zasadzie konfrontacji dwóch przeciwstawnych ideologii.

Ideologia przewrotu

Pierwsza z obecnych w powieści opcji politycznych to ideologia rewolucji, a więc gwałtownego zniszczenia starego porządku i zbudowania nowego ładu. Oczywiście chodzi tu o rewolucję komunistyczną. Żeromski dostrzega, że drastyczne nierówności społeczne w Polsce mogą stanowić zarzewie poważnych konfliktów i nastrojów radykalnych. Dzięki aktywnej agitacji komuniści zyskują coraz szersze kręgi zwolenników. Ludzie pokroju Antoniego Lulka, nienawidzący niepodległej Polski, wykorzystują słabość młodego kraju i rozciągają przed proletariatem wizję komunistycznego raju. Jednocześnie jednak powieść przedstawia praktyczne konsekwencje komunistycznej utopii. Widać to w dramatycznych scenach rewolucji bolszewickiej w Baku. Żeromski zatem wyraźnie przestrzega przed podobnymi wydarzeniami w Polsce. Tym samym desperacka decyzja Cezarego Baryki o przyłączeniu się do marszu na Belweder nie odzwierciedla przesłania całej powieści.

Ideologia długotrwałej pracy

Opozycję wobec ideologii rewolucji stanowi w „Przedwiośniu” program Szymona Gajowca. Opiera się on przede wszystkim na autentycznym patriotyzmie i jest ukierunkowany na zabezpieczenie polskiej niepodległości uzyskanej po 120 latach niewoli. Gajowiec pisze książkę, w której ma zamiar przedstawić swoją wizję naprawy kraju: „Obronąć się przed straszną koalicją wrogów – otóż pierwsza idea. Nie dać świętej Polski”. Polityk ten wierzy zatem, że sam fakt odzyskania wolności jest na tyle doniosły, iż wszystko inne schodzi w jego obliczu niejako na dalszy plan. Jedynym planem na przyszłość jest tu idea długotrwałej, powolnej pracy, przypomina zatem pozytywistyczne koncepcje pracy organicznej. Niestety w obliczu napiętej sytuacji w kraju, program ten jest nazbyt powolny, a nawet graniczy z utopią.

Remedium Żeromskiego na trudną sytuację Polski

Polityczna diagnoza Żeromskiego, jaką pisarz stawia niepodległej Polsce, jest zatem wyrazem społecznej i patriotycznej wrażliwości pisarza, świadectwem jego głębokiego zaangażowania w sprawy narodu. Wydaje się, że w „Przedwiośniu” mamy jednak do czynienia nie tylko z tragicznym konfliktem, którego nie sposób rozwiązać, ale również z sugestią nadziei dla kraju. Leży ona w młodym pokoleniu reprezentowanym przez Cezarego Barykę. Chodzi tu o formację ludzi aktywnych, krytycznie oceniających rzeczywistość i mających odwagę czynu. Owa nadzieja pokładzona w młodości jest oczywiście romantycznym gestem Żeromskiego. Jednocześnie jednak gest ten zdaje się potwierdzać prostą prawdę, że przyszłość należy do młodego pokolenia i to ono może przynieść Polsce prawdziwą wiosnę.

KARTA PRACY

Stefan Żeromski *Przedwiośnie*

Przeczytaj uważnie tekst, a następnie wykonaj umieszczone pod nim zadania. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstu i tylko własnymi słowami – chyba że w zadaniu polecono inaczej. Udzielaj tyłu odpowiedzi, o ile jesteś proszona(-ny). W zadaniach zamkniętych wybierz tylko jedną z zaproponowanych odpowiedzi.

Baryka ma sto lat. Sceny z *Przedwiośnia* widziane jesienią 2000 r.

1. *Przedwiośnie* Żeromskiego jest powieścią o rozczarowaniach pierwszą wolnością, odzyskaną w 1918 r., a obronioną w 1920 r. Na podobną książkę o 1989 r. już nie czekamy, straciliśmy bowiem nadzieję, że kiedykolwiek zostanie napisana. W zastępstwie czeka nas ponowne spotkanie z *Przedwiośniem*, tym razem na ekranie. Byłem świadkiem powstawania kilku ostatnich scen filmu.
2. W prologu do ostatniego *Bonda* Baku wyglądało pięknie. W rzeczywistości pola naftowe są szare i brudne; w zbliżeniach widać kałuże ropy, w których rdzewieją porzucone stare samochody i urządzenia wiertnicze. Aż trudno uwierzyć, że nie są to od dawna nieczynne szyby, lecz bogate złoża, do których pragną mieć dostęp największe międzynarodowe konsorcja. Ale gorączki złota nie czuje się. Przeciwnie, wydawać się może, iż pompy wiertnicze, znane nam głównie z filmów amerykańskich, tu pracują wolniej.
3. W tych okolicach dorastający Cezary Baryka bawił się ze swymi rówieśnikami. W wersji filmowej będzie w tej gromadce Azer, Ormianin, Żyd i Rosjanin. Za parę lat zaczną do siebie strzelać. (Podczas wojny 1920 r. Baryka spotyka w oddziale sowieckim swego przyjaciela z Baku).
4. Nieopodal znajduje się samotny grób, odrestaurowany przez scenografów dla potrzeb filmu, w którym, jak głosi legenda, leżą doczesne szczątki Polaka. Może był znajomym ojca Cezarego, Seweryna Baryki, który w początkach wieku przyjechał tu w poszukiwaniu fortuny? Polacy robili wówczas w Baku wielkie kariery. Stary Baryka, arywista¹ i ciułacz, jak nazywał go niezbyt pochlebnie pisarz, zmieniał parokrotnie miejsce pobytu, coraz bardziej oddalając się od miejsca urodzenia, z którym łączyły go już tylko książki. W tym jedna, którą szanował szczególnie – „pamiętniczek z wojny 1831 roku”, gdzie na s. 37 można było przeczytać, iż „do liczby piętnastu obywateli na Rusi, którzy do powstania przystąpili i całym swym majątkiem je poparli, należał Kalikst Grzegorz Baryka”. Dziad Cezarego, po którym wziął drugie imię – Grzegorz.
5. Ponadto Cezary wiedział o Polsce niewiele. W naszej literaturze mamy niemałą kolekcję bohaterów pochodzących z obrzeży dawnej Rzeczypospolitej, ale żaden z nich nie urodził się tak daleko od Korony jak Cezary Baryka. I, na co zwróciłem uwagę właściwie dopiero podczas ostatniej lektury *Przedwiośnia* przed wyjazdem na plan filmowy, on do ostatnich chwil życia jest z Baku, gdyż „w tym strasznym bezdrzewnym kraju” dojrzał przedwcześnie do największych rozczarowań.
6. Mały budynek portowy na cyplu Półwyspu Apszerońskiego jest dekoracją nabudowaną na konstrukcję stojącego w morzu starego transformatora. Zdjęcia już zakończono, ale żaden szczegół scenograficzny nie został jeszcze rozebrany, można więc zapoznać się z rozkładem rejsów statków pasażerskich, także do Astrachania, dokąd w 1914 r. wyruszył Seweryn Baryka, udając się na wojnę, która – jak wszystkie wojny, gdy się zaczynają – miała trwać krótko. Syn „dostał właśnie promocję z klasy czwartej do piątej i skończył czternasty rok życia”. Mamy tu informację, iż Cezary urodził się w 1900 r., był więc dzieckiem nowego wieku, którego wszystkie okropności miał przeżyć na własnej skórze, w dosłownym sensie. Dziś Baryka ma sto lat i nadal jest jedną z najciekawszych postaci całej naszej literatury – kto wie, może naszym wcieleniem Hamleta?
7. *Przedwiośnie* jest bowiem tragiczną powieścią o dojrzewaniu, prowadzącym do rozczarowań. Młody Baryka rozczaruje się do rewolucji, ojczyzny, kobiet, a nawet przyjacieli. Najpierw rozpadły się więzy rodzinne. Cezary wiele razy wychodził z matką do portu w Baku, daremnie oczekując

¹ arywista – osoba, która dąży do stanowiska, władzy lub pieniędzy za wszelką cenę, karierowicz.

Zadanie 1. (2 p.)

Na podstawie tekstu oraz własnej wiedzy wyjaśnij, na czym polegają paralele pomiędzy rokiem 1918 a 1989 w historii Polski (akapit 1.).

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2. (2 p.)

Do nazw narodowości dopisz odpowiednie nazwy państw.

Azer –

Ormianin –

Zadanie 3. (1 p.)

Scenograf filmowy zajmuje się

A. dostosowywaniem treści adaptowanej książki do potrzeb filmu.

B. obsługą kamery.

C. pracą przy stole montażowym.

D. wyborem, kreacją i organizacją filmowanej przestrzeni.

Zadanie 4. (2 p.)

Na czym polega wyjątkowość Baryki na tle literatury polskiej?

.....

.....

.....

.....

Zadanie 5. (1 p.)

Wy tłumacz, dlaczego dziennikarz określa *Przedwiośnie* mianem powieści „tragicznej”.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 6. (2 p.)

Wypisz z tekstu wszystkie informacje na temat obojga rodziców głównego bohatera.

Jadwiga Barykowa	Seweryn Baryka

Zadanie 7. (2 p.)

Na podstawie akapitu 8. wyjaśnij, na czym polega samotność bohatera.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 8. (1 p.)

Dlaczego młody Baryka przyłączył się do rewolucjonistów?

.....

.....

.....

Zadanie 9. (1 p.)

Podczas rewolucji bolszewickiej bohater dowiedział się o naturze człowieka, że

- A. dojrzałość pozwala odrzucić ograniczenia i normy, które są przypisane młodemu wiekowi.
- B. w szczególnych warunkach ludzie są zdolni do najgorszego zła.
- C. potrzeba odwetu na ciemężycielach jest motorem historii.
- D. najgorszą traumą dla każdego jest śmierć matki.

Zadanie 10. (1 p.)

Podaj, jaką funkcję pełni zamieszczony w tekście cytat z listu otwartego Stefana Żeromskiego.

.....

.....

.....

Zadanie 11. (1 p.)

Na podstawie akapitu 12. wytłumacz, co oznacza określenie *déjà vu*.

.....

.....

.....

Zadanie 12. (2 p.)

Wymień trzy cuda według klasyfikacji Szymona Gajowca.

- I.
- II.
- III.

Zadanie 13. (2 p.)

Odpowiedz, który ze stylów funkcjonalnych przeważa w tekście. Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

.....

.....